

Analiza oznacza metodę poznania obiektów i zjawisk złożonych poprzez ich podział na elementy proste i zbadanie powiązań między tymi elementami, szczególnie zależności przyczynowo-skutkowych. Jej przedmiotem mogą być:

- a) wyniki produkcyjne i ekonomiczne jednostki gospodarczej – analiza wyników,
- b) aktualny stan oraz pozycja przedsiębiorstwa na tle podobnych jednostek na rynku – analiza stanu i pozycji,
- c) organizacja przedsiębiorstwa i stosowane technologie produkcji – analiza organizacji i metod działania.

Analiza wyników przedsiębiorstwa ma odpowiedzieć na pytanie, czy uzyskane efekty są zadowalające, czy też nie. Jeśli nie są, to należy ocenić aktualną pozycję firmy, szanse jej trwania i rozwoju w aktualnych warunkach rynkowych. Niekorzystne wyniki ekonomiczne i zła pozycja konkurencyjna wskazuje na pilną potrzebę dokonania oceny funkcjonowania przedsiębiorstwa, jego organizacji, a także metod pozyskiwania produkcji, czy świadczenia usług.

6.1

Rodzaje i miejsce analizy

Istnieje wiele rodzajów i metod analizy oraz źródeł informacji do niej. Podajemy jednak tylko najczęściej stosowane.

6.1.1

Rodzaje analizy

Analizę można podzielić na makroekonomiczną i mikroekonomiczną.

Analiza makroekonomiczna zajmuje się dużymi jednostkami organizacyjnymi, takimi jak: kraj, województwo, czy rejon. Może to być także analiza działów gospodarki narodowej, jak np. rolnictwo, przemysł, budownictwo czy usługi. Dane statystyczne mają tu charakter zagregowany (sumaryczny), przetworzony.

Analiza mikroekonomiczna dotyczy podmiotów gospodarowania, takich jak: gospodarstwo rolnicze, przedsiębiorstwo produkcyjne czy usługowe, a nawet działalność gospodarczą poszczególnych, pojedynczych osób. Informacje o tych jednostkach mogą mieć zarówno charakter źródłowy, jak i przetworzony, zwłaszcza do celów porównawczych. W naszym opracowaniu koncentrujemy uwagę na analizie mikroekonomicznej, stosowanej w przedsiębiorstwach agrobiznesu, w tym w rolnictwie.

Pełna analiza obejmuje otoczenie biznesu oraz analizę ekonomiczną. Jej składnikami są:

1. Analiza otoczenia przedsiębiorstwa:
  - a) ocena warunków społecznych i prawnych:
    - szanse tkwiące w otoczeniu,
    - zagrożenia dla przedsiębiorstwa;
  - b) analiza rynku:
    - popyt na produkty i usługi,
    - przewidywanie tendencji zmian cen, wymogów rynku, zachowań klientów,
    - skuteczność promocji itd.;
  - c) analiza konkurencji:
    - identyfikacja głównych konkurentów oraz ich słabych i silnych stron,
    - przewidywanie zachowań konkurencji w przyszłości.
2. Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa:
  - a) analiza techniczno-ekonomiczna:
    - czynników produkcji (ziemia, kapitał, praca),
    - zatrudnienia, płac, organizacji pracy, kultury organizacji,
    - struktury organizacyjnej,
    - gospodarki materiałowej,
    - struktury produkcji,
    - technologii produkcji,
    - kosztów wytwarzania,
    - poziomu produkcji,
    - dochodu, opłacalności itd.;
  - b) analiza finansowa:
    - bilans i jego analiza,
    - rachunek wyników,
    - przepływy gotówkowe i płynność przedsiębiorstwa,
    - kontrola budżetu,
    - sprawność działania,
    - rentowność,
    - zadłużenie,
    - czynnikowa analiza wyniku finansowego itd.

Nie jest konieczne wykonywanie wszystkich elementów analizy w każdej sytuacji. Ich wybór zależy od potrzeb kierownictwa. Przy decyzjach dotyczących zagadnień bieżących, zakres analizy jest skromniejszy, natomiast przy przedsięwzięciach

strategicznych (zwłaszcza inwestycji), wymagających znacznego zaangażowania kapitałowego, powinna być ona znacznie głębsza. Przy korzystaniu z kredytów przeprowadzenie analizy może być wymuszane lub wykonywane przez banki.

Analiza może być zewnętrzna i wewnętrzna. *Analiza zewnętrzna* jest dokonywana na potrzeby akcjonariuszy, inwestorów, bankierów, partnerów handlowych itd. *Analiza wewnętrzna* stanowi narzędzie pomocnicze dla kadry zarządzającej w podejmowaniu decyzji.

Z punktu widzenia czasu wyróżniamy *analizę retrospektywną*, dotyczącą zaszczości gospodarczych, *analizę bieżącą* (operatywną), koncentrującą się na aktualnym funkcjonowaniu przedsiębiorstwa, oraz *analizę prospektywną*, stosowaną w odniesieniu do oceny przewidywanych skutków różnorodnych decyzji (analiza ta jest szczególnie ważna w planowaniu).

6.1.2

Metody analizy i problem porównywalności danych

Istnieją dwie metody analizy, wyodrębniane na podstawie punktów odniesienia danych liczbowych (i innych informacji), a mianowicie – analiza pozioma i analiza pionowa.

Analiza pozioma polega na porównaniu stanu i działalności różnych jednostek gospodarczych w określonym czasie.

Analiza pionowa częściej wykorzystuje porównania wewnętrzne, zwłaszcza danych dotyczących tej samej jednostki gospodarczej w różnych latach. Może to być także porównanie rzeczywistych efektów z możliwymi do uzyskania lub z zakładanymi. Rodzaje stosowanych porównań przedstawiono w tabeli 30.

W każdej analizie poziomej ważne jest zachowanie wymogów porównywalności. Istnieją trzy ich rodzaje, a mianowicie: absolutna, względna i formalna.

Tabela 30. Systematyka porównań stosowanych w analizie

Rodzaj porównań	
zewnętrzne	wewnętrzne
– z innymi, podobnymi przedsiębiorstwami	– z wielkościami uzyskiwanymi w latach poprzednich
– ze średnimi dla podobnych przedsiębiorstw	– z wielkościami planowanymi np. w biznesplanie
– ze średnimi dla danego działu gospodarki narodowej, np. rolnictwa	– z wielkościami modelowymi
– ze średnimi dla innych działów	
– z wielkościami planowanymi dla kraju, rejonu itp.	
– z wielkościami typowymi dla innych krajów, modeli gospodarki itd.	

Porównywalność absolutna jest to porównywalność w ogóle. Można więc porównywać gwiazdy nad Wenecją i piękno krajobrazu w Szkocji. Warunkiem jest jedynie wspólna miara, którą w tym przypadku mogą być doznania emocjonalne.

Porównywalność względna zawsze służy rozwiązaniu jakiegoś problemu. Korzystając z określonego instrumentarium analityk dąży więc do odpowiedzi na postawione pytania, np. w procesie decyzyjnym – jaka produkcja jest bardziej opłacalna?

Porównywalność formalna związana jest z techniczną możliwością dokonania porównania. Zajmuje się ona też liczbową stroną analizy. Obejmuje wybór wskaźników i mierników stosowanych w analizie, a także uwzględnia możliwość dokonywania pewnych operacji liczbowych. Nie możemy więc dodawać do siebie plonów ziemniaków, buraków i zbóż w ujęciu technicznym, bez zastosowania odpowiednich współczynników korekcyjnych (przeliczeniowych).

Przy analizie mogą wystąpić elementy powodujące zakłócenia porównywalności wskaźników i mierników wynikające ze zmian:

- a) metodologicznych, a więc zastosowania odmiennych sposobów obliczania różnych wielkości statystycznych, np. różnice w szacowaniu wartości zapasów;
- b) finansowych, zwłaszcza zmian cen w wyniku inflacji;
- c) organizacyjnych, czyli związanych ze zmianami struktury organizacyjnej porównywanych przedsiębiorstw, przesunięciami granic jednostek organizacyjnych, itp.;
- d) rzeczowych, takich jak wprowadzenie nowych środków produkcji, np. kombajnów zbożowych w miejsce wiązałek, itp.

W analizie posługujemy się opisem, a także stosujemy mierniki i wskaźniki. *Mierniki* są wielkościami bezwzględными, służącymi do pomiaru badanych cech (zasoby, dochody, koszty itd.) w jednostkach organizacyjnych lub terytorialnych, np. zbiory zbóż w kraju. *Wskaźniki* natomiast są to mierniki odniesione do określonej podstawy, np. plon roślin z 1 ha, wydajność mleka od jednej krowy, dawka nawozu mineralnego na 1 ha. Wskaźniki mogą być także wyrażone w procentach, np. wskaźnik opłacalności produkcji.

6.1.3 Źródła danych do analizy

Wyróżniamy dwie grupy źródeł informacji potrzebnych do analizy ekonomicznej w przedsiębiorstwie, a mianowicie ewidencyjne i pozaewidencyjne.

Do *źródeł ewidencyjnych* zaliczamy dokumentację będącą w dyspozycji przedsiębiorstwa, zarówno własną (np. prowadzone urządzenia księgowe, kwity, protokoły), jak i obcą (akty notarialne, dokumenty z różnych urzędów, kontrahentów itp.).

W analizie finansowej szczególnie ważną rolę spełniają dokumenty sporządzane na koniec roku obrotowego. W poszczególnych przedsiębiorstwach istnieje pewne ich zróżnicowanie, jednak jako typowe dla dużych jednostek należy wymienić:

- bilans przedsiębiorstwa,

- rachunek wyników,
- sprawozdanie dotyczące przepływów kapitałowych lub zasobów pieniężnych,
- orzeczenie biegłych rewidentów.

Sprawozdania finansowe powinny charakteryzować się zrozumiałością, istotnością, wiarygodnością i porównywalnością.

W indywidualnych gospodarstwach rolniczych zakres źródeł o charakterze ewidencyjnym jest mniejszy aniżeli w przedsiębiorstwach dużych, rolniczych i pozarolniczych. Dlatego, właściciele lub użytkownicy pełnią w nich dużą rolę jako źródło wiedzy o gospodarstwie i o procesach produkcyjnych. Praktyka wskazuje jednak na potrzebę zachowania dużej ostrożności w korzystaniu z informacji pochodzących „z głowy” respondenta.

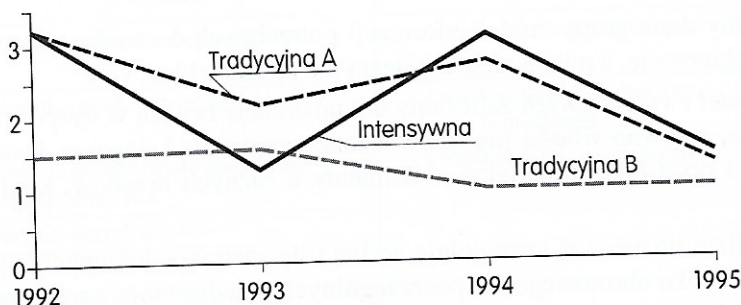
Do *źródeł pozaewidencyjnych* zaliczamy np. dane o charakterze postulatywnym, planowym, a także wyniki analiz przeprowadzonych w okresach wcześniejszych, materiały uzyskane w wyniku kontroli itp. Ważną grupę materiałów stanowią źródła zewnętrzne, takie jak: dane jednostek statystycznych, publikatory, zestawienia wykonywane przez jednostki handlowe, administracji, doradcze itp. Informacje takie są szczególnie przydatne w analizie poziomej, dotyczącej zaszłości, oraz analizie o charakterze prospektywnym, dotyczącej przyszłości.

6.2

Prezentacja wyników analiz

Wyróżniamy kilka podstawowych sposobów prezentacji rezultatów analizy. Najprostszą stanowi metoda opisowa (słowna). W komunikowaniu, mimo jej powszechności, ma ona jednak ograniczoną wartość. Lepsze rezultaty można uzyskać łącząc opis z tabelaryczną prezentacją wyników (metoda tabelaryczna). Przy konstrukcji tabel należy jednak pamiętać o ich czytelności oraz nie przeładowywaniu informacjami.

Trzecią użyteczną metodą jest ujęcie graficzne. Na rysunkach 5÷10 prezentujemy najczęściej stosowane rodzaje wykresów.

Rys. 5. Zmiany w relacji nadwyżki bezpośredniej do kosztów bezpośrednich w produkcji żyta przy różnych technologiach

6.3

Analiza SWOT

Bardzo użytecznym rodzajem analizy, łączącym problematykę zewnętrzną i wewnętrzną przedsiębiorstwa jest analiza SWOT. Jej nazwa pochodzi od pierwszych liter elementów analizy wyrażonych w języku angielskim (Strength, Weakness, Opportunity, Treats).

S – strengths – mocne strony,

W – weaknesses – słabe strony,

O – opportunities – szanse możliwości rozwoju,

T – threats – zagrożenia.

Są to następujące składniki: silne i słabe strony przedsiębiorstwa, jego możliwości rozwojowe oraz zagrożenia, czy ograniczenia rozwoju. Przykład analizy SWOT wykonanej dla konkretnego gospodarstwa, położonego w województwie siedleckim, przedstawiono w tabeli 31.

Tak wykonana analiza pozwala na syntetyczną ocenę sytuacji gospodarstwa. Wskazuje m.in. na potrzebę pracy nad jakością produkcji zwierzęcej, a właściwie bydła (niska wydajność i jakość mleka). Może to ułatwić sukces finansowy w przyszłości, zarówno bowiem wydajność czynników produkcji, jak i jakość produkcji będą kluczowymi elementami wszelkiej działalności gospodarczej, nie tylko w rolnictwie. Dobry jakościowo produkt jest też konkurencyjny i łatwiej zdobywa rynek aniżeli produkt jakościowo gorszy. Perspektywicznie należy założyć, iż w nieodległym czasie produkt o niskiej jakości nie będzie znajdował w ogóle nabywcy lub też osiągnie bardzo niską cenę.